

Fri att tycka men maktlös att förändra

- En studie av blogginlägg och identitetskapande runt paradoxen fri subjektivitet och maktlöshet.

Lovisa Sallén

Examensarbete i Socialantropologi, vt-13

Handledare: Jörgen Hellman

School of Global Studies

Göteborgs Universitet

Abstract

Grundtanken till denna uppsats bygger på min erfarenhet av två motsatta föreställningar i det svenska samhället. Dels en generell bild av individen som självskapande, fri och subjektiv. En föreställning som, tillsammans med medvetenheten att vår livsstil och vårt samhälles välstånd är på bekostnad av ohållbarhet och orättvisa i världen, också medför ett krav på individens engagemang och ansvarstagande. För den självskapande, fria individen är den egna handlingen vital i skapandet av personlig identitet, då den förväntas vara ett resultat av den fria viljan. Jämsides, i samma individs självbild, uppfattar jag ett motsatt antagande att individens handling nästan är betydelselös satt i förhållande till vad som behövs förändras för att uppnå större global hållbarhet och rättvisa. Ett antagande om individens enskilda handlings maktlöshet. Det är denna paradox i en normativ svensk individs själv- och världsbild som driver uppsatsen.

Jag menar att det i det allmänna samtalet och i individens identitetskapande genom social aktion har utvecklats ett omfattande normativt ”tyckande”. ”Tyckandet” är sättet individen visar sitt engagemang för att lyckas upprätthålla sin identitet som fri att skapa sig själv och tillfredställa kravet på att ta ansvar för sina självvalda handlingar. Men också, menar jag, ett sätt att samtidigt anpassa sig efter antagandet om den individuella handlingens maktlöshet. Genom min studie av offentligt ”tyckande” på två internetforum, Facebook och Nöjesguiden.se, kommer jag visa på hur normativa tendenser i ”tyckandet” hjälper till att upprätthålla de samma funktioner som begränsar individens makt, samt hur individen genom att anpassa sin självuppfattning och agens återskapar dessa föreställningar och förhållanden.

Jag för min diskussion om de paradoxala föreställningarna och deras uttryck i ”tyckandet” i förhållande till Foucaults teorier om makt, kunskap, diskurs och disciplinering, samt Bourdieu och Giddens tankar om kollektiva relationer mellan struktur och agens.

Innehållsförteckning

Introduktion	4
Syfte och frågeställning	6
Teori, begrepp och tidigare forskning	6
Modern subjektivitet	6
Makt och maktlöshet	7
Makt, kunskap, diskurs och disciplinering	7
Struktur och agens	8
Normer	8
Mitt perspektiv på förhållandet mellan struktur, makt och diskurs	9
Identitetsskapande	9
Metod och perspektiv	10
Etik	11
Etnografiskt material	11
”Tyckande” på internetforum	11
Etnografiskt resultat	12
Den egna handlingens meningslöshet	16
Det normativa ”tyckandet”	17
Diskussion	18
Medbrottslighet och engagemang	18
Paradoxen skapar konsensus	18
Den diskursiva självbilden	20
Den skapade känslan av maktlöshet	21
Disciplinering	22
Diskursens tillgänglighet	23
”Tyckandets” möjligheter	24
Slutsatser	24
Avslutande reflektion	27
Referenser	29

Introduktion

Denna text är i mångt och mycket en studie i konsten att rättfärdiga sig själv inför motsägelser i de förväntningar och normer som skapar verklighet. Uppfostrad i det svenska medelklasssamhället med en försäkran om möjligheten att bli det jag vill, vara den jag är utan begränsning förväntas jag tro att jag kan forma mitt öde utifrån min personliga, subjektiva vilja, fri att uttrycka vem jag är och vad jag tycker. Jag är medveten om att vårt samhälle upprätthåller och är beroende av globalt, så väl som lokalt, orättvisa och ohållbara sociala och ekologiska förhållanden, något jag genom min livsstil hjälper till att upprätthålla. Alltså är det mitt ansvar att engagera mig i diskussionen om varför detta måste förändras. Som individ har jag fått lära mig att jag kan, skall och bör forma mitt eget liv. Ändå känner jag mig maktlös att förändra de förhållanden jag själv hjälper till att återskapa. Den här uppsatsen utgår till stor del alltså från frågan om hur individens val påverkar (eller inte påverkar) samhällsstrukturer.

Jag upplever en diskrepans mellan de normer jag vuxit upp med, som betonar den egna agensen, och min känsla av maktlöshet. Det är denna paradox som driver uppsatsen. Efter samtal med andra, och genom att ta del av media, förstår jag detta som ett fenomen som även existerar i det offentliga samtalet, samt i många individers subjektiva verklighet.

Tankarna som ligger till grund för mitt arbete utgår alltså från mina upplevelser som deltagare och observatör i det svenska samhället, dess diskurser och normer.

”One of the main moral obligations for any subject, is to know oneself, to explore oneself, to tell the truth about oneself and to constitute oneself as an object of knowledge both for other people and for oneself” (Foucault 1993:223). Enligt Foucault är föreställningen om den fria individen som skapar och definierar sig själv ett förhärskande ideal i det moderna samhället. Ett ideal han benämner **modern subjektivitet**. I detta ingår idén om möjligheten att fritt forma sig själv och sitt liv, och att individer i grunden är fria från förväntningar, normer och samhälleliga konventioner. Val anses vara individens egna och alla måste därmed stå för dessa inför sig själva och andra; vare sig personer lyckas eller misslyckas anses det vara deras egen förtjänst. Denna individ kommer jag, liksom Foucault, benämna **det moderna subjektet** (Foucault 1993). Som en komponent i och följd av den moderna subjektiviteten ingår alltså kravet att individen tar ansvar för sina handlingar. Därav följer en förväntan på **medvetenhet**. Den stora tillgången till information gör denna medvetenhet möjlig (men också omöjlig, det blir omöjligt att överblicka konsekvenserna av en handling). Denna förväntan på individen som välinformerad och medveten blir del av den personliga identiteten.

Den andra komponenten av paradoxen är **maktlöshet**.

”Om jag förändrar min livsstil så som det egentligen skulle behövas, och ingen annan gör det, vad är det då för mening? Jag vill att dessa saker skall förändras, men om det bara är jag som avstår, spelar det ju ändå ingen roll”. Min väns uttalande illustrerar den uppfattning om maktlöshet att förändra samhällliga strukturer genom den egna handlingen, som jag uppfattar existerar hos det moderna subjektet. Individen upplever att förändringen måste ske på en allmän global nivå för att göra skillnad. Den egna möjligheten att förändra genom individuell aktion blir i det perspektivet omärkbar, och den egna handlingen alltså nästan meningslös. Detta trots upplevelsen av frihet att forma sig själv och sitt liv, där det egna valet är av högsta vikt. Det blir också ogreppbart för individen att sammanlänka den egna lilla handlingen i vardagen, med potentiella globala konsekvenser. Maktlösheten att förändra genom individuell handling är alltså ett ”realistiskt” konstaterande. Upplevelsen av maktlöshet motsäger också den kunskap och medvetenhet jag menar individen har om att vardagliga, basala delar av dens livsstil är beroende av omänskliga förhållanden, ojämn maktdominans och produceras och distribueras på ett sätt som utarmar jordens resurser och förgiftar miljön. Att människor fortsätter hålla fast vid livsstilar de vet är ohållbara, indikerar att individen inte helt uppfattar sin egen roll i de strukturer som upprätthåller dessa förhållanden, eller uppfattar den egna handlingen som betydelselös i förhållande till det som behövs förändras, och alltså även antar sig vara maktlös att förändra dem.

Dessa komponenter skapar alltså en paradox av total frihet och näst intill absolut maktlöshet. I uppsatsen diskuteras omständigheter kring denna paradox. Hur den skapas, upprätthålls, dess funktioner och vilka konsekvenser den ger.

I den etnografiska delen undersöker jag hur individer offentligt uttrycker sina åsikter. I det offentliga rummet har det utvecklats ett omfattande ”tyckande” som möjliggörs genom sociala forum och mediers roll i den sociala sfären som integrerat delar av det offentliga samtalet i individers vardag. Detta ”tyckande” skall inte blandas samman med sådan aktivism på nätet som har organisatoriska egenskaper med tydliga politiska mål. I uppsatsen använder jag ”tyckandet” för att närma mig det moderna subjektets paradox. Jag kommer påvisa hur tendenser i det offentliga ”tyckandet” blir ett sätt för individen att skapa sin identitet runt, och på så vis hjälpa till att upprätthålla de jämsides existerande men motsatta föreställningarna om modern subjektivitet och maktlöshet.

Syfte och frågeställning

Mitt syfte är att utifrån paradoxen mellan modern subjektivitet och maktlöshet undersöka hur offentligt ”tyckande” fungerar som en komponent i individers identitetsskapande runt normerande föreställningar i vårt samhälle. Men också hur och om ”tyckande” som fenomen kan ses som en del i hur kollektiva relationer mellan struktur och agens återskapas. För att uppnå mitt syfte ställer jag frågorna:

- Hur tar sig människors ”tyckande” uttryck i forum på internet?
- Är det offentliga ”tyckandet” del i människors identitetsskapande runt de paradoxala föreställningarna?

Dessa två etnografiska frågeställningar leder vidare och förhålls till två teoretiska frågeställningar:

- Går det att förklara ”tyckandet” genom Foucaults teorier om relationen makt, kunskap, diskurs och disciplinering, och Bourdieu och Giddens teorier om förhållandet mellan struktur och agens?
- Utifrån dessa teorier; hur skapas behovet av ”tyckandet” och vad har det för konsekvenser?

Teori, begrepp och tidigare forskning

Den teori och tidigare forskning jag använder behandlar de fenomen jag talar om separat. Jag har varken hittat litteratur som sammanlänkar föreställningarna om frihet och maktlöshet, eller tar upp ”tyckande” i samband med föreställningarna om det moderna subjektet. Med utgångspunkt ifrån de definitioner av teorier och begrepp som görs i det här kapitlet för jag en diskussion om hur den paradoxala situationen av att vara ett modernt subjekt uppkommit, vad den har för funktion och konsekvenser.

Modern subjektivitet

I Jane Fishburne Colliers bok *Remaking Families in a Spanish Village*, används begreppet ”modern subjektivitet” utifrån Foucault och Giddens, och beskrivs i förhållande till hur människor från en liten spansk by ändrar sin identitet och självuppfattning i samband med att idealen anpassas utefter att samhällets styrande rationalitet förändras. När samhället övergår till kapitalistiska rationaliteter, övergår också normer för identitet och social aktion från att öppet styras av samhälleliga konventioner och traditionella normer, där individen accepterar den roll den är född in i, till föreställningen att individen är fri att skapa sig själv, och ta

ansvar för sitt eget öde (Collier 1997). Giddens beskriver hur individualism har gått från att vara marknadens sätt att peka på individens rättigheter och ansvar, till att bli en integrerad del av individens identitet, vilja och självbild och där den personliga viljan att konsumera blir en grundläggande drivkraft i systemet (Giddens 1996:196-198). "Självet" är enligt Giddens ett reflexivt projekt som den moderna individen själv är ansvarig för, eftersom den "producerar sig själv". Foucault menar att det vi uppfattar som frihet att skapa oss själva, egentligen inte är mer fritt från samhällets normer, skapade av diskurs och makt, än i traditionella samhällen. Skillnaden är att föreställningen att vi är fria från normer, i sig döljer och legitimerar diskursiva strukturer, då de normer som påverkar individens själv- och världsbild, samt upprätthåller strukturer, är dolda bakom slöjan att de är självvalda (Collier 1997:25-27).

Makt och Maktlöshet

Enligt Foucault existerar makt överallt och produceras av alla. Maktens funktioner finns inbäddad i alla sidor av relationer och utgörs av det som genom diskurser definieras som kunskap, vilket är ständigt föränderligt (Foucault 1980:109-133). I uppsatsen följer jag Foucault i den mening att i den diskursiva kunskapen om vad en individ är, är individens eget deltagande och påverkan i maktens funktioner delvis dold, och resultatet blir en känsla av maktlöshet inför dessa system. Makt blir en främmande funktion, utom räckhåll för individen.

Stora delar av mina resonemang utgår ifrån Foucaults teorier om relationen mellan **makt**, **kunskap**, **diskurs** och **disciplin**. Kunskap och makt är enligt Foucault integrerade och beroende av varandra. Definitioner av kunskap, som i sin tur skapar de normer individen lever efter, föds ur diskurser styrda av makt. Foucault definierar diskurs som sättet kunskap om ett ämne ordnas och befästs genom hur vi pratar om det. Existerande maktförhållanden skapar den diskurs som definierar vad som är kunskap, vilket gör att makt kan fortsätta existera i den form den gör, understödd och legitimerad av den kunskap den själv skapat. Det vi uppfattar som kunskap och sanning, vilket skapar vår världsbild, är alltså en produkt skapad genom diskurs. Makten i dess existerande form upprätthålls i sin tur av att vi efterföljer denna diskurs och dess normer (Barker 1998:22-25). Disciplinering är enligt Foucault sättet maktstrukturer kontrollerar individer, genom att med teknisk makt öka den normanpassade massans möjligheter och potential, och därigenom deras vilja att följa dessa normer. De existerande maktstrukturernas behov internaliseras i individen, som gör dem till sina egna. Detta skapar i sin tur både en individualisering och homogenisering av "massan" som därigenom etablerar och stabiliserar samhällets norm. Genom den normativa disciplineringen skapas det effektiva,

homogena samhället. Diskursen etablerar individens vilja att följa normen eftersom det innebär större möjligheter. På så vis blir individens vilja styrd av maktens strukturer, till att göra det som passar dessa strukturer bäst, samtidigt som detta upplevs som behov fött av den egna viljan (Barker 1998:56-58).

En debatt som fokuserat dessa frågor är den om **agens** och **struktur**. Begreppet agens handlar om individens kapacitet att agera självständigt och göra egna fria val, medan struktur syftar till samhälleliga eller kulturella system och mönster som influerar och begränsar dessa val. Frågan är om individen agerar som en fri agent eller på ett sätt som är föreskrivet av sociala strukturer. Jag utgår från Bourdieu, Giddens och Berger & Luckmanns perspektiv att struktur och agens fungerar som komplimenterande krafter till varandra. Strukturer, skapade och upprätthållna av människan, influerar mänskligt beteende, men individer har genom agens möjlighet att förändra dessa sociala strukturer. Individens agens står i förhållande till den egna uppfattningen om ens kapacitet och möjlighet att handla och agera i förhållande till de strukturer en existerar i. Alltså har strukturen makt att styra agensen och dess utrymme, eftersom den bestämmer individens uppfattning om sin möjlighet till agens. På så vis upprätthåller individen själv strukturerna genom sin begränsade agens (Bourdieu 1977:72-95; Giddens 1984:1-37). Bourdieu menar med konceptet **symboliskt våld** att dolda strukturer som sätter ramarna för och påverkar individens vilja och möjlighet till agens, genom dolda symboler av makt, upprätthåller och legitimerar hierarkier och förtryck genom sin ständiga existens och praktiker i vår vardag. Denna strukturella makt översätts och integreras i individens vardagliga sätt att vara och agera, sätt som legitimerar och upprätthåller samma makt och struktur som skapat dessa ramar. På så vis legitimeras och upprätthålls social orättvisa. Dessa vardagliga beteenden och praktiker kallar Bourdieu för *habitus* (Bourgeois 2009:17-18). Med sin ”Theory of Structuration” argumenterar Giddens att struktur både är kanalen för, och resultatet av, social aktion. Struktur är ett system av normer, och det är individens sociala aktion som producerar och reproducerar sociala strukturer (Giddens 1984:281-368). I *The Social Construction of Reality* utvecklar Berger och Luckmann tanken att relationen mellan struktur och agens är dialektal. Samhället formar individerna, som formar samhället – i en kontinuerlig loop (Berger & Luckmann 1966).

Enligt min teoretiska utgångspunkt är **normers** roll i dessa dialektala samhällsfunktioner och system, sättet individens tanke, handling och vilja formas för att smidigt passa in som upprätthållande delar av dessa funktioner och strukturer. Normer är föränderliga sociala förväntningar eller riktlinjer som socialiserar individen och hjälper människor förstå

varandra. Genom att sådana värderingar och attityder införlivas i den egna identiteten, själv- och världsuppfattningen, internaliseras individen till en del av samhället (Berger & Luckmann 1966:129-132). Normerna skapas, upprätthålls och förändras genom ovan beskrivna funktioner av makt, kunskap och disciplinering, samt struktur och agens dialektala relation.

Mitt perspektiv på förhållandet mellan struktur, makt och diskurs

Jag utgår ifrån att samhället och dess funktioner är uppbyggt runt föränderliga socialt konstruerade ekonomiska och kulturella ramar/mönster, alltså strukturer, vilka är beroende av varandra för att fungera som de gör. De är också beroende av att samhällets individer efterföljer dessa mönsters funktioner. Diskurser är sättet vi pratar om ämnen som utgör vår existens, vilka definierar för individen vad som är kunskap och sanning. Denna sanning är funktionell för rådande strukturers återskapande. På så vis bestämmer diskursen också till stor del hur vi handlar, tänker och vill, alltså de normer vi lever efter. Genom de rådande diskurserna lyckas maktsystem befästas i strukturer. Och genom att sedan dominera diskursen, fortlever dessa maktstrukturer genom att definiera vad som är kunskap och styra individers världsbild. På så vis legitimeras strukturerna genom diskursen den själv skapar. Detta fungerar som ett dialektalt system. Alltså; strukturer är så som makt genom mänsklig handling har distribuerats i system. Systemen skapar och upprätthåller funktioner i samhället. Diskurs är sättet dessa maktstrukturer befästs och återskapas genom individen, då individen efterföljer dess normer (Foucault 1980:105-107,118-121).

"In other words, individuals are the vehicles of power, not its points of application"
(Foucault 1980:98).

Men eftersom det är individens agens som upprätthåller och genomför dessa system, är det också individens agens som har möjlighet att förändra dem. Denna situation kan exempelvis uppstå om förhållanden förändras så att strukturernas funktioner inte längre är funktionella för individen, eller om individen inser sin roll i dessa strukturers existens och genom agens ifrågasätter existerande normer.

Viktigt för min analys blir också att relatera till hur **identitetsskapande** hos människor sammanlänkar med upprätthållandet av de paradoxala föreställningarna, samt funktionerna kring ovan nämnda begrepp. Jag utgår ifrån att identitet är vad en människa är eller önskar vara inför sig själv och andra människor. Vår identitet skapas genom det vi vet om oss själva, genom en känsla av den person vi tror att vi är, i ljus av reflektioner över vad vi inte är (Cohen 1993:196-199). Identifikation är en ständigt pågående, social process där individen förhåller sitt jag till sin sociala och kulturella omgivning. All identifikation sker inom ramar

som implicerar en specifik social verklighet och resultatet blir en produkt av mänsklig föreställning (Berger & Luckmann 1966:132). Foucault menar att relationer av makt, vilka finns överallt, är själva utgångspunkten för individens självbild, utgörandes både en produktiv och förtryckande förutsättning i skapandet av identitet (Foucault 1993).

Metod och perspektiv

För att uppnå mitt syfte använder jag mig av ovan nämnda teorier och begrepp för en analys av det moderna subjektets paradox och det uttryck den tar sig i ”tyckandet”. Min etnografiska beskrivning av ”tyckandet” baseras på en begränsad mängd etnografisk data från två utvalda internetforum där ”tyckandet” finns illustrerat. **Facebook** representerar ett forum där alla medlemmar har möjlighet att dela med sig av sin personliga åsikt offentligt, vilket synliggör mönster och normer i ”tyckandet”. E-tidningen **Nöjesguiden.se** exemplifierar hur normativt ”tyckande” representeras i media och diskurs, och på så vis fastställer normen. Nöjesguidens fokus är kultur och nöje, och dess bloggare och skribenter är runt 25-35 år gamla. Jag har läst de inlägg som gjorts i Nöjesguidens 21 bloggar från årsskiftet 2013 till slutet av april 2013, samt tittat på de krönikor och artiklar som skrivits i tidningen under ett år tillbaka för att utläsa mönster och normer i ”tyckandet” som uttrycks. På Facebook har jag studerat det nyhetsflöde som skapas av mina vänner och bekanta under våren 2013.

I mitt arbete utgår jag ifrån en subjektiv föreställningshorisont färgad av kontexten jag befinner mig i, dess diskurs och normer, samt mina egna åsikter. Det påverkar mina val, vad jag ser och inte ser och vilka slutsatser jag drar. Alla moment av denna studie har en subjektiv prägel (Dewalt 2011:94-96). Eftersom jag tittar på företeelser i min egen kontext kan min empiriska data vara färgad av min tidigare uppfattning om undersökningsområdet. Jag har också ”tacit knowledge”, vilket innebär att jag kan ha förbisett viktig data, då beteenden som ingår i det *habitus* jag själv utövar, för mig är självklara (Dewalt 2011:88). Å andra sidan ger dessa faktorer mig en djupgående uppfattning och förståelse för mitt fält.

Internetforumen är enbart exempel på kontexter, där fenomenet jag vill uppmärksamma tar sig uttryck. På Facebook inkluderas också enbart ”tyckande” från individer i min egen bekantskapskrets. Sådana begränsningar medför frågan om giltigheten i mina resultats representativitet. Men utifrån min egen erfarenhet bedömer jag ändå dessa exempel som illustrativa för det fenomen jag vill beskriva. Så länge jag är medveten, tydlig och ödmjuk, med att ovan nämnda svårigheter finns och är viktiga att begrunda, vill jag mena att läsaren kan bedöma de val jag gör i metod och analys samt slutsatser jag drar.

Etik

Individerna i min etnografiska studie är inte helt anonyma och vet inte heller om att de är subjekt för undersökning. Detta innebär en etisk problematik då många menar att etnografiska studier borde utföras med medgivande av de som blir studerade. ”Tyckandet” är dock offentligt, vilket tillgängliggör det för granskande och analys. Jag bedömer även att mina redovisade data inte kan utsätta subjekten för skada eller obehag (Dewalt 2011:215-221).

Etnografiskt material

Modern subjektivitet, idealet om medvetenhet och känslan av maktlöshet verkar alltså existera jämsides i diskursens normer och därigenom i människors självbild. I detta avsnitt skall jag följa hur denna paradox uttrycks i social interaktion och handling, och representeras i media och debatt. Övertygelsen om individuell frihet tillsammans med medvetenheten och uppfattningen om maktlöshet, borde egentligen utesluta varandra. Jag kommer påvisa hur ”tyckandet” är ett exempel på individens anpassning till denna paradox.

Det specifika offentliga ”tyckande” jag beskriver, är tillgängligt för alla som önskar identifiera sig som modernt subjekt. Min benämning ”tyckande”, refererar till att offentligt uttrycka sin åsikt och sitt engagemang i enighet med existerande normativa diskurser gällande orättvisor, ojämlikhet och ohållbarhet i samhället. Ett kritiskt ”tyckande” som inte i grunden ifrågasätter dominerande normativa diskurser. Som ”tyckande” räknas inte åsikter som avviker från normen, exempelvis förnekelse av ekologisk och social hållbarhet, rättvisa och jämlikhet som ideal. Subjektets ”tyckande” är alltså representativt för diskursens rådande normer.

Det offentliga ”tyckandet” har en tydlig plats på den sociala arenan som utgör det moderna subjektets sfär. I denna sociala sfär har individen möjlighet att identifiera och definiera sin identitet genom att förhålla sig till vad den är och inte är (vill och inte vill vara), inför och i perspektivet av andra – på så sätt är den av stor vikt för individens identitetsskapande. (Cohen 1993:196-199).

”Tyckande” på internetforum

På sociala internetforum som Facebook har individen en sådan möjlighet att profilera och definiera sin identitet. Användarna är i regel inte anonyma, och det en ser på nyhetsflödet är poster och aktiviteter från vänner och bekanta. Oftast och för de flesta så handlar det en delar

med sig av om privata livshändelser, aktiviteter eller uppvisande av smak gällande populärkultur etc. Men allt som oftast dyker det även upp sådana samhällskritiska åsikter som representerar det ”tyckande” jag beskriver. ”Tyckandet” tar sig här uttryck som en lätt form av social aktivism där en delar med sig av och ”gillar” artiklar och kommentarer som passar in i den normativa, medvetna ramen.

E-tidningen Nöjesguiden, dess skribenter och bloggare har (med ett par undantag) inte ett uttalat specifikt politisk eller samhällsvetenskapligt intresse, men i nästan alla bloggar och i artiklar och krönikor finns mer eller mindre representerat den typ av ”tyckande” som definieras av kritik mot samhället, dess orättvisor och ojämlikhet. Nöjesguiden har vunnit utmärkelser för bästa digitala tidsskrift 2012 med motiveringarna: *”Nöjesguiden är snabb och fångar tidsandan inom kultur- och nöjesvärlden som få andra [...] En toppad redaktion med profilerade skribenter och bloggare skapar innehåll som vi vill dela till våra vänner”*. Och *”Vinnaren är på samma nivå som sina läsare”* (Amiri 2013). Motivationerna uttrycker delvis att det som skrivs i artiklar och bloggar på Nöjesguiden.se representerar åsikter och intressen som läsare själva har och vill dela med sig av. På forumet finns det, förutom artiklar och krönikor, 21 bloggar. Många av skribenterna och bloggarna är kända och semi-kända kulturprofiler (konstnärer, journalister, dj’s, radiopratare, tv-profiler, etcetera), vars bedrifter och kändisskap delvis är resultatet av att offentligt uttrycka sin åsikt, vilket också får utrymme i deras inlägg och texter på forumet. Om skribenterna och bloggarna på Nöjesguiden.se verkligen ”tycker” för att skapa och upprätthålla en identitet som subjekt, och huruvida det överensstämmer med deras personliga liv, är i detta fall mindre intressant. Men deras agerande som offentliga kulturella profiler skapar och upprätthåller en normbild gällande ”tyckandet”, samt av det moderna subjektet. Deras ”tyckande” är också exempel på vad som delas på Facebook.

Etnografiskt resultat

Den mest märkbara tendensen är **vad** för typ av samhällskritiska åsikter som uttrycks, alltså teman för tyckandet. Jag märker att det finns en stark normativitet gällande vad subjekten ”tycker” och hur de ”tycker” det. Konsensus råder gällande vad som är viktigt att uppmärksamma, att stödja eller problematisera. Det ”tyckaren” oftast reagerar på är orättvisor och ojämlikhet gällande några specifika ämnen. Den kritiserar maktens passivitet och människors upprätthållande eller deltagande i sådant förtryck. De frågor som behandlas mest på de båda forumen är ojämlikhet mellan könen, genus och sexism, alltså feministiska frågor.

Näst efter det behandlas frågor som uppmärksammar och kritiserar rasism. Även HBTQ och queerfrågor uppmärksammas.

I perspektiv till detta blir det också tydligt vad för samhällskritiska frågor en **inte** uttrycker sin åsikt om. Kritiken som tas upp i det normativa ”tyckandet” är i stort sätt reserverat för vissa ämnen, medan andra är nästan helt uteslutna. Mycket få av blogginläggen, artiklarna eller krönikorna på Nöjesguiden.se tar upp exempel på den globala ekologiska och sociala ohållbarhet och orättvisa som vårt västerländska samhälles konsumtionskultur och maktdominans upprätthåller, eller att en bör göra något åt det. På Facebook är det något fler inlägg och artiklar som postas med detta tema. Då ofta med ett propagerande för vegetarianism och veganism. I perspektiv till mängden av poster som handlar om feministiska frågor eller rasism, är dessa inlägg dock försvinnande få.

Jag kan också upptäcka mönster i vad och hur individen uttrycker sig gällande de ämnen som det ”tycks” om mest. Både på Facebook och Nöjesguiden.se uttrycks det sällan egna reflektioner över orättvisor en själv ser eller upplever, utan ”tyckaren” länkar till någon annans uttalade åsikt om något som jag bedömer att individen inte själv möter i vardagen, eller genom sina vardagliga val inte kan påverka. Väldigt sällan är det någon som exempelvis reflekterar över livssituationen för den tiggare en mötte på gatan tidigare under dagen, eller uttrycker frustration över könsbaserad arbetsfördelning i det egna hemmet. Istället delar en exempelvis en krönika om näthat mot offentliga kvinnor. Det som är talande med sådana exempel på agerande eller icke-agerande är att de dominerar och definierar ”tyckandet”. Subjektet undviker att anknyta sitt ”tyckande” till sitt personliga liv. Vare sig individen är kvinna och engagerar sig i kampen mot kvinnohat i Sverige, är anti-rasist och vill uppmärksamma samhällets institutionaliserade rasism, eller vegetarian och uppmanar andra att sluta äta kött för miljöns skull, kräver ingen av dessa uttryck egentligen att **individen själv** ändrar någonting i sitt eget beteende eller livsval för att kunna stå för dem. Då individen ”tycker” om samhällsproblem den inte själv anser sig vara del av genom sitt vardagliga handlande, behöver den heller inte förändra detta handlande. Då en person postar ett inlägg om det skrämmande i spridningen av Sverigedemokraternas politik, behöver den själv inte förändra sin vardag, eftersom den inte själv är sverigedemokrat. När någon kritiserar de kvinnoideal som presenteras i reklam, eftersom idealen är del av ett institutionaliserat kvinnoförtryck, behöver den själv inte förändra sig, eftersom den inte anser sig ta del i kvinnoförtrycket. Subjektets reaktion emot orättvisorna och problemen blir en uppmaning till

någon annan, någon annanstans, berörande situationer som subjektet själv inte möter i vardagen. Om samma individ däremot hade uppmärksammat och ”tyckt” om de hemska förhållandena för arbetare i Apples fabriker, eller diskuterat hur normen att kvinnor bär smink är ett resultat av kvinnoförtryck, hade det inneburit att individen inte längre kan köpa Apples populära produkter, eller själv hade varit tvungen att sluta använda smink i förmån för att få dessa förtryckande normer att försvinna. Detta är alltså exempel på ämnen ”tyckandet” i regel inte behandlar.

Det är också mycket sällan som ”tyckaren” beskriver ett aktivt agerande i förmån för de åsikter som uttrycks. Vare sig det gäller att gå med i demonstrationståg mot rasism eller sagt ifrån när en iakttagit eller blivit utsatt för sexism eller diskriminering, så är att agera i förmån för ens åsikter inte en norm för ”tyckandet”, utan själva ”tyckandet” blir en aktion i sig. Vare sig individen agerar eller inte, är det alltså inte något som normativt berättas om offentligt. Inte på något av forumen ser jag inlägg om exempelvis varför individen själv väljer att, eller skulle vilja, försöka konsumera mindre eller mer hållbart (med undantag för vegetarianism) eller varför en åker, eller borde åka, tåg istället för att flyga. Om det ”tycks” något med temat ohållbar konsumtion eller miljöförstöring, är det genom att länka till en artikel om isen som smälter i Arktis etcetera. Alltså saker som ligger långt bort ifrån det egna livet. Även det sker förhållandevis mycket sällan.

Jag märker också tydliga mönster i **hur** en uttrycker sin åsikt. På Facebook är det mesta ”tyckandet” i form av att ”dela” eller ”gilla” artiklar, krönikor, texter och inlägg som andra skapat. Individen visar, genom att dela med sig av en text eller kommentar, att den håller med om det som uttryckts. Ofta är det under några dagar samma texter och reflektioner som uppmärksammas av olika människor på bägge forum. Med undantag av ett par av Nöjesguiden.se:s bloggar, är även där de flesta samhällskritiska inlägg reflektioner inspirerade av någon annans reflektion. Att subjektet på detta vis uttrycker åsikter utan att egentligen behöva formulera dem själv, samt att de inlägg som roterar ofta är samma eller snarlika, uppfattar jag som en form av avskärmning av individens samhällskritiska engagemang från det personliga livet. Eftersom åsikterna följer normen, då flera andra poster och ”gillar” samma sak, är åsikterna inte uppseendeväckande nog att ifrågasättas. Reaktionerna på sådant normativt ”tyckande”, i kommentarfält och liknande, är också övervägande i form av medhåll och påhejning och sällan ifrågasättande eller kritiskt. ”Tyckaren” behöver alltså sällan ta den debatt som annars exponerande av kritiska åsikter kan medföra, och eftersom de åsikter den uttrycker efterföljer en normativ idealbild, inte heller att uppfattas som provocerande eller

påtryckande.

Responsen på inlägg visar också vad som är normativt ”tyckande”. Av antalet kommentarer och ”gillare” kan jag se att de inlägg och artiklar på bloggarna som uttrycker ett samhällskritiskt ”tyckande” om genus och rasism oftast är de som får mest respons. Även på Facebook är det de inlägg och artiklar som är kritiska mot genus, sexism och rasism som får störst spridning, ”gilla” markeringar och respons genom kommentarer.

På forumen upprätthålls en romantisering av samtida populärkultur, och ett öppet utnyttjande av de ”goda frukter” som kan skördas genom vårt samhälles välstånd. Det som skrivs mest om i bloggarna, med undantag för några stycken, är amerikansk populärkultur (tv-serier, film, musik och den kändiskultur som utgörs av detta), och rekommendationer och smak gällande mode och produkter – alltså konsumtionskultur. Dessa inlägg varvas emellanåt med en åsikt om ett samhällsproblem. Den norm som skapas och upprätthålls genom dessa tendenser tolkar jag som att en, för att identifieras som ett modernt subjekt, både förväntas delta i (eller i alla fall inte ta avstånd ifrån), den materiella kultur som möjliggörs genom globalt ohållbara och orättvisa maktstrukturer och förhållanden, samtidigt som en förväntas uttrycka kritiska åsikter om andra typer av samhällelig orättvisa. Dessa tendenser uppfattar jag även på Facebook.

En annan märkbar tendens på de båda forumen är att individer inte tydliggör vad de har för bakomliggande ontologiskt resonemang för de åsikter de uttrycker. Väldigt få uttrycker en ideologisk eller politisk ståndpunkt, med undantag för feminism. Det verkar som att det nästan är att föredra att inte uttrycka en definierad ideologisk ståndpunkt som inramar och begränsar ens personliga tyckande. Det finns heller inget krav från andra att redovisa vilket bakomliggande ontologiskt resonemang som ligger till grund för logiken i någons ”tyckande”.

Det normativa ”tyckandet” innebär inte heller ett deltagande eller engagemang i organisationer eller intressegrupper som driver åsikter. Sådant engagemang pratas om eller missioneras åtminstone inte offentligt. De som engagerar sig på det viset och propagerar för det, rör sig alltså i viss mån utanför normen.

För att göra en kvantitativ illustration av hur fördelningen mellan ämnesval i ”tyckandet” ser ut, har jag tittat på de krönikor som publicerats på Nöjesguiden.se sedan ett år tillbaka. Av sammanlagt 42 krönikor platsar 18 stycken in under kategorin feministisk kritik, exempelvis

könsdiskriminering och sexism, fyra behandlar rasistiska frågor på ett kritiskt sätt, en krönika tar upp problematik inom äldreården, två stycken är kritik mot marknadsföring, tre behandlar kropp och utseendefixering, sex stycken är odefinierbar kritisk reflektion om populärkultur/annat, och fem stycken är opartiska reflektioner över samtida fenomen. **En** krönika tar upp ämnet konsumentmakt, och då med åsikten att individen egentligen inte har konsumentmakt.

”... vardagsfrihet kräver att man ständigt har obegränsat med tid, kapital och kunskap för att kunna göra de bästa möjliga valen [...] Jag känner mig inte fri när jag i matbutiken ska försöka utröna från vilket land en vindruvsklase kommer och vad det kan tänkas vara för villkor för arbetarna där...” (Bredberg 2012). Krönikan om konsumentmakt är egentligen ett av få rena uttalanden på forumen om den känsla av maktlöshet jag märker existerar, där individens makt genom vardagliga handlingar antas vara menlöst och ogenomförbart i förhållande till det som behöver förändras.

Den egna handlingens meningslöshet

Maktlöshetens del i subjektets verklighetsbild menar jag visar sig i ”tyckandet” på så vis att individen inte ”tycker” om sådant som står i direkt relation till den egna agensen. Det är **avsaknaden** av berättelser om egen handling som visar på antagandet om maktlöshet att förändra genom sådan. Subjektet är medvetet om att basala delar av dens liv gör den till medbrottslig till global orättvisa och ohållbarhet, då hela det egna samhället är beroende av sådan för att fungera under rådande premisser. En logisk slutledning är att subjektet i perspektiv till detta uppfattar mindre handlingar, som att konsumera mindre och mer medvetet, som för oproportionerligt betydelselösa och motsägelsefulla för att dela med sig av i sitt offentliga ”tyckande”. Resultatet i den normativa diskurs jag studerat, blir att kritik av den egna livsstilen saknas helt.

För subjektet känns det kanske faktiskt **mer** meningsfullt att kritisera sådant som ligger långt ifrån det personliga livet. Exempelvis kanske individen uppfattar att kritik mot institutionaliserad rasism genom att länka till en artikel, är av större vikt och mening än att berätta om varför en personligen källsorterar eller åker tåg istället för flyg. Kanske upplever individen att visa engagemang gentemot orättvisor ledda av aktörer som känns mer kraftfulla och dominanta, får större avkastning än att personligen faktiskt agera på ett sätt som inte upprätthåller dessa. Paradoxen blir här tydlig. Trots att det egna fria valet är av högsta vikt för

subjektets skapande av sig själv, lämnas här ansvaret över till de som har mer uppenbar makt att förändra, och individen avskärmar sig från det individuella ansvaret.

”...valfrihet som demokratiskt verktyg är det största lurendrejeriet i vår tid. [...]det vore en stor frihetskänsla, en avlastning i min vardag och en trygghet för mig som medborgare om företagens agerande var villkorat och reglerat från de styrande” (Bredberg 2012). Detta uttalande stämmer överens med ett, vad jag uppfattar, vanligt resonemang hos det moderna subjektet. Vilket också visar sig i antalet gilla-markeringar, delningar och kommentarer till denna krönika. I just frågan om individens handling i förhållande till global orättvisa och ohållbarhet, anses ansvaret över den egna handlingens påverkan vara för övermäktigt för den enskilda individen att ta sig an. Enligt detta resonemang blir det nästan meningslöst för individen att ens försöka förändra genom att förändra sin handling, och en tillåts fortsätta göra de mest bekväma valen för sig själv, trots sin medvetna och ansvarstagande självbild.

”Tyckandet” fungerar istället som en öppen kritik eller uppmaning till människor med andra åsikter eller större inflytande än subjektet själv. Där ”tyckandet” exponeras tillhör dock de flesta samma homogena, normativa grupp som ”tyckaren” själv och anser sig alltså redan agera ”rätt”. Tillsynes är subjektets ”tyckande” alltså riktat till individer som sannolikt inte ser det och har tillfälle att ta det till sig. Således görs ”tyckandet” uppenbarligen främst som bekräftelse för subjektet av vem den är, inför andra, mer än som ett hopp och engagemang i att skapa opinion hos olikänkande.

Det normativa ”tyckandet”

Den mest slående tendensen i de bägge forumen är avsaknaden av diskussioner om en viss typ av ämnen, och överrepresentationen av normativa inlägg om andra. Den samhällskritik som faktiskt tas upp är mycket viktig, men jag vill peka på att det finns en normativitet gällande vad en **skall** tycka någonting om, samtidigt som andra mycket viktiga ämnen inte tas upp alls. De ämnen som behandlas i ”tyckandet”, tenderar att handla om saker som individen själv inte nödvändigtvis behöver förändra något i sitt eget liv för att tycka. Idealet om medvetenhet och engagemang, borde försett det moderna subjektet med insikten att individen själv behöver förändra sitt levnadssätt för att skapa en ekologiskt och socialt hållbar framtid. Ändå har ämnen som behandlar sådan förändring en mycket liten del av det normativa offentliga ”tyckandet”. Mycket sällan ser jag kritik av västerländsk konsumtionslivsstil, eller att samhällets, och den egna välfärden är beroende av mycket ojämna globala maktförhållanden, orättvis fördelning av resurser och strukturellt våld mot människor i en annan del av världen.

I sitt offentliga identitetskapande delar subjektet inte med sig av de val den gör, eller skulle vilja göra, för att förändra denna situation.

Det är alltså inte en del av normen att ”tycka” och agera gällande samhällskritiska frågor där förändring av den egna livsstilen är en logisk följd. Varför? Hur kan det komma sig att vissa frågor är överrepresenterade medan andra är näst intill obefintliga? I synnerhet då subjektiviteten och medvetenheten borde innebära att subjektet både ser det som sin individuella **möjlighet** och sitt **ansvar**, att förändra sin livsstil för att uppnå en mer hållbar och jämlik värld. Och varför tenderar individer att undvika reflektioner över hur sociala orättvisor tar sig uttryck i den egna personliga omgivningen?

Diskussion

Medbrottslighet och engagemang

I *Commitment and Complicity*, beskrivs hur västerländska individers vilja att förändra orättvisor alltid är direkt sammanlänkat med en förnimmelse av medbrottslighet (Firat 2009:7-11). Genom att använda Giddens pekar också Collier (1997:25-26) på komplexiteten i att vi som moderna individer, ständigt måste fråga oss själva vilka vi är, hur vi skall agera och vara, samtidigt som vi lever i en värld där både individens valmöjligheter och tillgång till information och kunskap ökar. Jag menar alltså att individen skapar sin identitet kring den moderna subjektivitetens krav att ta ansvar över de aktioner den själv valt, delvis genom att uttrycka sitt engagemang över orättvisor och ohållbarhet. I dagens svenska samhälle tar detta engagemang främst formen av att individen presenterar sin kritiska åsikt om sådana frågor inför andra. Genom att offentligt uttrycka sin subjektiva åsikt upprättar en bilden av sig själv som en fri och självskapande, medveten och ansvarstagande, individ.

Men varför tar individen inte, i enighet med engagemanget och subjektivitetens ideal, sitt verkliga ansvar, genom att utsätta sina egna handlingar och val för ”tyckandets” kritik? Jag tror att en stor del av förklaringen till detta finns i det moderna subjektets paradox.

Paradoxen skapar konsensus

Det finns en pågående diskussion om politisk aktivism på internet som kräver mycket lite, eller näst intill ingen insats från individen. En del menar att sådana aktiviteter har begränsad inverkan på den verkliga situationen i fråga, och att den främsta effekten är att det förstärker aktivistens eget välbefinnande. Resultatet kan också bli att denna lätta typ av aktivism

fungerar som ersättning för en mer traditionell, handlingskraftig aktivism (Wikipedia 2013-08-29). I förhållande till min diskussion om ”tyckandets” omständigheter har dessa argument en överensstämmande poäng i att denna lätta form av aktivism kan orsaka en stagnering i förändringsprocesser då ”tyckandet” inte räcker som ersättning för aktiv handling. För att det ska ske utvecklande förändring i samhällets normer och strukturer måste antagonism få utrymme att kanaliseras och skapa hälsosam opposition (Mouffe 2008:27-28). Då människor känner sig tillräckligt förtryckta av den makt som inramar deras agens, uppstår sådant motstånd, och en vilja att förändra (Börjesson & Rehn 2009:28). Om känslan av maktlöshet är ett resultat av uppfattningen hos individen om sin möjlighet till agens som begränsad, borde alltså rimligtvis känslan av förtryck och där igenom antagonism mot detta förtryck födas hos individen. Min poäng är att genom att uttrycka sitt ”tyckande” känner subjektet sig inte maktlös i den mån att den blir så pass uppgiven eller frustrerad att den får viljan att skapa aktivt motstånd. Maktlösheten blir överkomlig som ett nästan omedvetet konstaterande vilket vidhåller individens icke-agerande, samtidigt som subjektet ändå känner sig fri via ”tyckandet”. På detta vis upprätthålls konsensus i samhället då individers motstånd kanaliseras i ett ”tyckande” istället för ett agerande.

Genom agens via ”tyckande” får subjektet utlopp för sin känsla av frihet från samhälleliga konventioner och behovet att visa engagemang och motstånd gentemot samhällsstrukturernas orättvisor, utan att varken aktivt agera emot dem eller sammankoppla engagemanget med sitt personliga liv, sina val och handlingar, då ”tyckandet” inte inkluderar normer om aktivt handlande. Att aktivt ”tycka” ersätter därmed behovet att aktivt agera. Kanske förstärks också denna känsla av agens, av räckvidden på sociala internetforum samt av respons i form av gilla-markeringar och delningar.

Genom att ersätta aktiv agens med ”tyckandets” passiva agens, menar jag alltså att subjektet lyckas upprätthålla sin självbild som fri och medveten, trots det motsatta antagandet om maktlöshet. På så vis anpassar subjektet sitt identitetsskapande runt paradoxen, och upprätthåller således dess funktionalitet. I ljuset av mitt teoretiska perspektiv på relationen struktur och agens, anpassar därmed subjektet sin självbild och sitt agerande efter bevarandet av rådande strukturer.

I ”tyckandet” är dessa tendenser normativa, vilket innebär att det inte heller finns en förväntan på subjektet att agera på något annat sätt. Men hur kommer det sig att den normativa diskussionen om vad en som individ kan och bör förändra fortsätter vara så begränsad, trots

övertygelsen om individuell frihet?

Den diskursiva självbilden

I min studie framkommer att de samhällskritiska åsikter som uttrycks genom ”tyckandet” är utformade på ett sätt som avskärmar åsikten från individens eget personliga liv och direkta omgivning. Genom att inte tillkännage sin egen roll utesluter subjektet själv möjligheten att förändra genom egen handling.

Diskursen som saknas däremot, där individens eget deltagande i upprätthållandet av orättvisa ohållbara strukturer tydligt innefattas, hade medfört kritik av just de handlingar och val som finns inom ramen för individens egen agens. Här finns möjlighet att dagligen **agera** utefter ens åsikt. Jag menar att det också är denna möjlighet som är anledningen till att denna diskurs saknas. Möjligheten medför nämligen ett krav. Med subjektiviteten och medvetenheten kommer också ansvaret att ”leva som en lär”, eftersom individen gör fria val samt är medveten om konsekvenserna för dessa val. För att få lov att uttrycka sina åsikter om de ämnen som är underrepresenterade, skulle det indirekt krävas att individen själv förändrar sin livsstil. Därför anpassar subjektet det den ”lär ut”. Individen väljer att inte skriva statusuppdateringar eller blogginlägg som exempelvis kritiserar överkonsumtion eller uppmanar till att sluta köpa massproducerad teknologi, eller kläder som möjliggörs genom hemiska arbetsförhållanden, ekologiskt ohållbar produktion och bidrar till ett fortsatt exploaterande av människor och natur. Detta skulle nämligen innebära att individen själv måste efterfölja denna uppmaning.

Att ”leva som en lär” förvandlas därigenom till att subjektet, genom ”tyckandet”, lär ut utefter hur den lever. Normer gällande vad subjektet kanske borde förändra i hur den lever, undviks att talas om, vidgas inte, och förblir därmed desamma. Att individen utesluter kritik av den egna livsstilen i ”tyckandet”, innebär **inte** att den saknar åsikt om detta. Men individen anpassar sitt deltagande i diskursen efter vad den själv känner att den kan stå för även i sitt levnadssätt. Jag vill peka på problemet att då ingen vågar delta i en diskurs som i slutändan resulterar i en nödvändighet att förändra sitt eget leverne, så existerar helt enkelt inte denna diskurs. Och eftersom, enligt Foucault, diskursen styr människors världsbild och sätt att tänka, så integreras inte möjligheten att förändra genom sitt levnadssätt, i människors världs- och självbild.

Den normativa diskursens exkluderande av agens på individnivå, påverkar subjektets självbild så att impotensen och obehövligheten att förändra sitt levnadssätt för att förändra strukturer,

också blir en norm. Antagandet om maktlöshet styr därmed även de som hjälper till att forma och upprätthålla själva diskursen, bland annat genom ”tyckande”. På så sätt vidhålls och reproduceras denna uppfattning om maktlöshet och oförmögenhet till aktion som innebär förändring. Om individen tror att den är maktlös blir den också det.

Satt i förhållande till Bourdieus idé om symboliskt våld, är individens återskapande av föreställningen om maktlöshet, ett resultat av hur individers självuppfattning och *habitus* formas utifrån andras och egna förväntningar, vilka styrs av hierarkisk social dominans, och därigenom legitimerar, upprätthåller och återskapar individen själv dessa rådande hierarkiska system. (Bourgois 2009:17-18,42).

Men vad är egentligen det underliggande resonemanget bakom subjektets uppfattning om maktlöshet, som i ”tyckandet” tar sig uttrycket att subjektet bortser från den egna möjligheten till agens, och därigenom upprätthåller en passivitet som också blir självklar och normativ?

Den skapade känslan av maktlöshet

I ljuset av mitt teoretiska ramverk, tyder det empiriska material som redovisats på att samtidigt som subjektet är medveten om att de aktioner och val den gör påverkar andra människor och förhållanden på jorden, är den också delvis blind för sin egen roll i de strukturer som upprätthåller dessa situationer. I det neoliberala samhället ser inte individen de strukturer som tillhandahåller resurser och på så vis styr dens världsbild, därav har individen också svårt att se sin egen roll i strukturerna. I det moderna subjektets självbild ingår alltså **inte** det dialektala förhållandet mellan strukturer och individers agens. Om individer är fria ifrån konventioner och normer styrda av strukturer, är ju inte heller strukturerna bundna till och beroende av individen. Det vill säga; om individen antar rationaliteten att alla har självständig makt över sina egna val, handlingar och sitt öde, utesluts då inte perspektivet att makt, så som Foucault menar, är förbindelser, fluorerandes åt alla håll, genom allt, och alltså tillgängliga för alla att påverka (Foucault 1980:98)? Enligt den moderna subjektivitetens resonemang uppfattar således subjektet en total makt över sig själv och sitt öde, men samtidigt en total maktlöshet att påverka sin omvärld, då olika individers aktioner, viljor och öden är självständiga från varandra. Den maktlöshet jag talar om blir på detta vis en dialektal, betingad och logisk del av det moderna subjektets själv- och världsbild.

Enligt Foucaults perspektiv så påverkar vi alla **ändå** varandra genom den makt som flödar och bildar relationer genom oss. Men då individen inte är medveten om detta, använder den

sin kraft att påverka till att, styrd av rådande diskurs, enbart upprätthålla existerande förhållanden. I ljuset av denna analys blir subjektets uppfattning av maktlöshet, samt negligeringen av den egna handlingen i ”tyckandet”, del i den process Foucault menar är essentiell hos subjektet, där den dominerande maktens mekaniker, av subjektet själv konverteras och passas in i dess identifikation av sanningen om sig själv, till att passa rådande strukturer bäst. (Foucault 1993:203-204)

Detta resonemang leder mig fram till en förklaring till **varför** individen anpassar sin agens och sitt identitetskapande efter de paradoxala föreställningarna.

Disciplinering

Baserat på Foucaults maktteori samt mitt perspektiv på förhållandet mellan struktur och agens, tror jag att subjektet i praktiken är motvillig till att förändra sin livsstil. Föreställningen om maktlöshet är egentligen mycket bekväm. På de båda e-forumen synliggörs normen av hur en som modern individ i vårt samhälle **ska** ta del i resultaten av samhällets tillväxt. Att delta i denna kultur är en självklarhet, en rättighet som individen på många sätt blivit beroende av (Giddens 1996:198). Enligt Foucault är makt både en repressiv och produktiv kraft för människan som både skapar individens vilja och möjligheten att uppfylla den. Individer upprätthåller, och (om än omedvetet) **vill** också upprätthålla de maktstrukturer som skapat deras behov, eftersom de är beroende av dem för att få behoven uppfyllda. Då individer upplever sig tjäna på att följa de normer som deras livsstil utgår ifrån, disciplinerar de sig själva att efterfölja och upprätthålla de maktstrukturer som begränsar deras agens (Barker 1998:56-58). Tendenserna i ”tyckandet”, i ljuset av Foucaults teori om disciplinering, leder mig fram till detta resonemang: Att avsäga sig ansvaret för ens livssval genom antagandet att dessa är meningslösa i perspektiv till det som behöver förändras, och överlåta ansvaret på dominerande aktörer, blir också ett sätt att få tillåtelse att fortsätta tillgodose sina behov, trots medvetenheten om ohållbarhet. Genom sitt ”tyckande” upplever subjektet ändå ett oberoende av, och motstånd mot, de konventioner som disciplinerar den. Subjektets ”tyckande” jämsides med ett uppvisande av disciplinerade behov, blir inte uppenbart motsägelsefullt eftersom det subjektet ”tycker” om inte förutsätter att den förändrar sin livsstil. På så vis lyckas subjektet vara både en disciplinerad **och** självskapad individ.

Baserat på Foucault och Bourdieu vill jag därmed, utifrån de resonemang jag hittills gjort, mena att sättet på vilket individen lyckas skapa sin identitet som fritt subjekt, genom att anta

föreställningen om maktlöshet samtidigt som den påvisar sin subjektivitet, frihet och sitt ansvarstagande genom ett passivt ”tyckande”, är del i den process där individen själv integrerar och konverterar de dominerande maktstrukturerna i sitt identitetskapande, till att bli en del av sin uppfattning om sig själv. På så sätt återskapar subjektet dessa strukturer genom att vidmakthålla deras funktionalitet.

Diskursens tillgänglighet

Då alla har möjlighet att uttrycka sin åsikt offentligt verkar det som att samhällskritiska diskurser öppnats upp och nu formas av en större, bredare massa. I och med att individen fritt kan skapa sig och att ”tyckandet” är del av allmän diskurs, har kanske gränsen mellan den populistiska diskussionen och den som enbart är tillgänglig för experter och ”intellektuella”, till viss mån suddats ut.

Att det på internetforumen inte verkar finnas krav på att individen skall redovisa något ontologiskt eller ideologiskt resonemang, så länge den uttrycker åsikter som efterföljer normen, samt att det råder konsensus i ”tyckandet”, visar på de normerande kraven för deltagandet i diskurs. Om diskurser blivit mer tillgängliga för en normstyrd homogen grupp, kan det innebära avsaknad av perspektiv som kritiserar och förändrar diskurs. Detta kan resultera i att nödvändiga förändringsprocesser i diskurser, och på så vis i de normer diskurserna skapar, stagnerar, och istället blir det en upprätthållande och återskapade loop av existerande normer. Haugaard argumenterar att *“democracy, as massive popular dialogue, presupposes socialisation into a shared habitus”* (Haugaard 2008:202). Men vad händer om denna socialisering innehåller normer, skapade genom dominans av ojämna maktstrukturer understödda av orättvisa och förtryck, vilka upprätthåller dessa samma strukturer?

Collier beskriver hur individerna i en spansk by på 60-talet betraktade de konventioner och normer de öppet förväntades leva upp till som ett måste, skilt från den egna identiteten, vilket innebar att individen även kunde ha en kritisk, alienerad inställning till dessa normer trots att de efterlevde dem. Nästkommande subjektiva generation däremot uppfattade och konverterade normer till en del av den fria viljan, och därmed också som en del av den individuella identiteten (Collier 1997). Kanske har denna införlivning av normer som en del av subjektets självuppfattning, eftersom identiteten förväntas vara ett resultat av fria, subjektiva val, expanderat. Det är möjligt att när tillgången till offentligheten öppnats upp, genom exempelvis sociala forum och internet, blir de normerande processerna allt starkare. Individer skapar nu sin identitet delvis genom att offentliggöra sin personlighet. Att förhålla

sig till normer och normbilder om hur man skall vara, kan alltså ha gått från att ha varit riktlinjer för hur individen bör bete sig i social aktion, utan överhängande betydelse i privatlivet, till att bli en del av individens själva identitet och känsla av ”själv”, då sådana normbilder ständigt är närvarande i individens verklighet och formande av identitet. Detta eftersom den teknologiska utvecklingen och internet innebär att social aktion inte bara sker då och då i offentliga sammanhang, utan i den privata vardagen, hemma, hela tiden. En slutsats jag således skulle kunna dra är att en större offentlighet och mer sociala medier inte nödvändigtvis leder till ökad mångfald och öppenhet utan snarare tvärtom kan tendera att stärka homogenitet och normativitet.

”Tyckandets” möjligheter

Men ett resultat av ”tyckandet” och diskursens utökade tillgänglighet, kan också vara att diskurser som behandlar ojämlikhet och ifrågasätter normer, lyckas sprida sig, och etableras som just den nya normen. Genom att fler har möjlighet att delta i diskursen, får dessa normer snabbare fotfäste hos den allmänna gruppen som själva får delta i spridningen genom sitt offentliga ”tyckande”. Då författaren Jonas Hassen Khemiri publicerade artikeln *Bästa Beatrice Ask* i DN, som kritik mot svensk asylpolitik, fick den över 130 000 ”delningar” på Facebook och Twitter (DN 2013). Resultatet av detta engagemang blir att institutionaliserad rasism i Sverige uppmärksammas, och att reagera mot den blir en del av normen.

Förhoppningsvis kan denna typ av förändring och etablering av vad som är normativt att tycka och tänka, även leda till förändring i strukturerna. Därigenom har individens agens genom ”tyckande” potentiell makt att förändra strukturer.

Slutsatser

Min etnografiska undersökning illustrerar hur de jämsides existerande, men motsatta föreställningarna om modern subjektivitet och maktlöshet, utgör en normativ plattform för individen, vilken styr dens deltagande i diskursen, samt de normer som diskursen föder och upprätthåller. På så sätt återskapas dessa föreställningar genom diskursen, eftersom de som deltar och skapar den efterföljer samma normer som själva diskursen skapat.

Denna diskurs utgörs av ett normativt ”tyckande”; en produkt av sociala förväntningar för hur individer bör uttrycka sitt engagemang och ansvarstagande som modernt subjekt. De normativa mönster som visas i ”tyckandet” tyder på att individen begränsas till uppfattningen att den varken har möjlighet att, eller ens behöver försöka förändra sitt eget beteende till

förmån för hållbarhet och rättvisa. Resultatet blir att en sådan norm och förväntning på individen uteblir i den diskurs som formar individers själv- och världsbild.

”Tyckandet” menar jag också är ett uttryck för föreställningen om maktlöshet, då det inte inkluderar individens egen möjlighet att förändra genom agens. Att aktivt reagera på den orättvisa en är medveten om att upprätthålla, genom att förändra sitt agerande, hade vart en naturlig, nödvändig del av att vara ett modernt subjekt, förutsatt att inte antagandet om maktlöshet hade funnits. Nu ersätts sådan aktiv agens med ”tyckandets” passiva agens. Individen lyckas, trots antagandet om maktlöshet, visa subjektivitetens engagemang och ansvarstagande genom att ”tycka” om orättvisor som är otillgängliga för individens egen agens, eller där den redan agerar ”rätt”. ”Tyckandet” är således sättet, på vilket individen lyckas anpassa sitt identitetsskapande och agens runt de båda paradoxala föreställningarna, trots deras diskrepans. Dessa tendenser tyder på att ”tyckandet” är ett sätt för individen att skapa sig som fritt, engagerat subjekt snarare än ett agerande i förmån för att faktiskt förändra någonting.

Genom att anpassa sin självbild efter både föreställningen om fri subjektivitet **och** maktlöshet istället för att vägra acceptera deras motsägelse, antingen genom att behärska en total frihet att forma sig själv, sina handlingar och deras verkningar, eller i aktivt motstånd mot den förtryckande maktlösheten, upprätthåller subjektet paradoxens funktionalitet. Därigenom vidhålls också ett stillastående konsensus i samhället, där paradoxens extremer, istället för att utesluta varandra och var för sig leda till individens agens och vilja till förändring, konverteras till ett status quo. Individens motstånd och agens förpassas till ett ”tyckande”, som till största del tillåter existerande normer att fortleva, medans aktiv förändring och handling som skulle påverkat och förändrat normer för vår livsstil, uteblir. Subjektet är fri att tycka, men maktlös att förändra.

Paradoxens funktionalitet upprätthålls också då föreställningarna inte bara är motsatta, utan också dialektala. Den moderna subjektivitetens rationalitet förutsätter nämligen också i viss mån antagandet om maktlöshet. Maktlöshet i förhållande till andra blir en naturlig del av en världs- och självvårdning där en var har total makt över vem en är och önskar vara, och där individ och struktur är skilda ting.

Baserat på Foucault menar jag att vidhållandet av dessa paradoxala funktioner är resultatet av att subjektet disciplinerar sig själv till att konvertera rådande strukturers funktionalitet till sin egen vilja, då individen själv uppfattar sig tjäna på denna samma funktionalitet för att tillgodose sina behov. Giddens menar att i vår moderna, globaliserade tid bidrar individens identitetsskapande, hur lokal kontexten av ens aktioner än är, direkt till och förespråkar sociala influenser som är globala i sina konsekvenser (Giddens 1996:2). Alltså har individen ansvar över de aktioner den formar sin identitet genom. ”Tyckandets” ignorans inför den egna handlingens makt att förändra, innebär ett avsälgande av detta ansvar. Antagandet om maktlöshet befriar individen från att känna både möjligheten och förpliktelsen att agera utefter sin medvetenhet. Individer slipper förändra beteenden som deras bekväma liv är uppbyggda runt, och deras skapande behov också är beroende av för att uppfyllas.

Ändå vill jag peka på att individen, genom att förändra sitt deltagande i diskursen, har möjlighet att förändra de normer som rättfärdigar och upprätthåller ett passivt deltagande i ohållbara och orättvisa strukturer. Jag menar alltså att sociala medier som Facebook och Nöjesguiden.se verkligen möjliggör utrymme för förändrande aktivism. Förändring i individens beteende förutsätter förändring i förväntningarna som formar det; det vill säga diskursen. Det är alltså nödvändigt att subjektet uppmanar till förändring av normativa beteenden den själv utövar, i synnerhet då konsekvenserna av deltagandet är oöverblickbart, och att helt sluta delta en omöjlighet.

Diskursen som styr subjektets själv- och världsbild är idag tillämplig för subjektet att själv påverka. I denna tillämplighet finns möjligheter för individens individuella makt att förändra, men också risk att dominerande processer i samhället stärks, då individen själv är omedveten om denna makt. Tendenserna i ”tyckandet” på internetforum tyder på att möjligheten nu till stor del begränsas till en normativitet som tillåter individen att slippa agera och förändra sitt beteende. Det finns alltså risk att sociala mediars betydande plats i individens vardag, istället för att möjliggöra och tillgängliggöra förändring, stärker en normerande ytlighet och passivitet hos individer.

Mitt resonemang leder till reflektionen att subjektets begränsning av sig själv också är ett resultat av den subjektiva världsbildens blindhet inför individens roll, och således makt, i strukturernas funktioner. Baserat på mina teoretiska utgångspunkter menar jag att då individer efterlever existerande normer hjälper de till att återskapa strukturernas rådande funktionalitet. Om de däremot omformar normerna, tvingas strukturerna att anpassas. Genom att ifrågasätta

de normer i diskursen vi nu upprätthåller, skulle vi blottlägga vår makt att förändra. Genom tron att vi har makt, gör vi den tillämplig.

Jag har beskrivit hur ”tyckandet” är ett sätt för individen att skapa sin identitet runt de jämsides existerande, men paradoxala föreställningarna, och hur individen på så sätt själv återskapar dem. På så vis menar jag att detta fenomen är ett uttryck för hur kollektiva relationer mellan struktur och agens återskapas och vidhålls, samt hur rådande maktstrukturer upprätthålls och legitimeras. ”Tyckandet” illustrerar hur individer genom att anpassa sin individuella agens, hjälper till att upprätthålla de samma rådande förhållanden och strukturer som begränsar deras frihet och uppfattning om makt. Paradoxen och ”tyckandets” omständigheter menar jag också är ett exempel på hur den återskapande kedjan av makt, kunskap, diskurs och disciplinering fungerar i praktiken av vår vardag.

Jag vill med denna uppsats peka på att så länge individen hjälper till att återskapa paradoxen genom att forma sin identitet runt den, exempelvis genom ”tyckandet”, istället för att reagera mot dess diskrepans, så kommer denna paradox fortleva – och med den också konsensus och oförändring av samhällets strukturer. Paradoxens motsatta men dialektala förhållande gör nämligen samhällets deltagare till nöjda fångar. Vi slipper vägra delta och tillåts fortsätta återskapa strukturer som upprätthåller ohållbara och orättvisa förhållanden, vilka vårt existerande levnadssätt är beroende av. Paradoxens normer hjälper till att återskapa status quo i en värld som är i behov av ifrågasättande och förändring.

Avslutande reflektion

De diskussioner jag fört i detta arbete är resultat av mina subjektiva upplevelser som deltagare och observatör i det svenska samhället satta i förhållande till ett material om ”tyckande” på internet, samt sociologisk och socialantropologisk teori. För att kunna utveckla och befästa mina slutsatser, behöver jag på en djupare nivå studera hur var och en av föreställningarna fungerar och existerar i vårt samhälle, för att kunna tydliggöra deras funktion till varandra.

Enligt Foucault är vår världsbild, vilja och vårt tänkande producerat av den kunskap som rådande diskurser definierar. Dessa maktstrukturer i sig är beroende av att vi upprätthåller denna kunskap, vilket vi gör genom att efterfölja specifika normer. Jag vill tro att vi har möjlighet att medvetet förändra dessa strukturer om vi förstår vår roll i deras existens. Strukturernas beroende av oss förser oss också med möjligheten att påverka och förändra dem.

Mitt syfte med detta arbete är således inte att kritisera den form av agens som tar sig uttryck genom individens offentliga ”tyckande”, utan att försöka uppmärksamma dess outnyttjade möjligheter. De diskurser individer genom ”tyckandet” är med och formar skulle kunna utvecklas att innehålla individens möjlighet till agens, och därigenom också skapa makt och vilja hos individen att förändra. Förändra sitt eget beteende, och de normer som bestämmer det, och på så sätt förändra de strukturer de genom sitt nuvarande normativa beteende hjälper till att upprätthålla.

I den moderna världen är det upp till var och en att göra anspråk på den makt som finns överallt omkring oss (och inuti oss), distribuerad, sysselsatt och utövad genom ett, vad Foucault menar, nätliknande system (Foucault 1980:98). *“Power is no longer substantially identified with an individual who possesses or exercises it by right of birth; it becomes a machinery that no one owns”* (Foucault 1980:156). I själva verket upprätthålls makten som den ser ut genom vår tro att dess nuvarande form är självklar och otillgänglig för oss att påverka. Den moderna subjektivitetens ideal får inte bara vara ett sätt för nuvarande maktstrukturer att befästas i individens världs och självbild. Subjektiviteten måste användas som verktyg för att förändra strukturer genom den makt vi verkligen skulle kunna ha tillgång till – vår egen vilja och handling.

Referenser

Amiri, Parisa (2013-01-25). *Nöjesguiden*.

<http://nojessguiden.se/blogg/parisa/nojessguidense-hedersprismottagare> (Hämtad 2013-09-16)

Barker, Philip (1998). *Michel Foucault – An Introduction*, Edinburgh: Edinburgh University Press.

Berger, Peter L & Luckmann, Thomas (1966) *The Social Construction of Reality*. Anchor Books.

Bourdieu, Pierre (1999). *Outline of a theory of practice*, Cambridge University Press.

Bourgois, Philippe & Schonberg, Jeff (2009) *Righteous Dopefiend*. Berkeley: University of California Press.

Bredberg, Maja (2012-06-13). *Nöjesguiden*. <http://nojessguiden.se/artiklar/vi-har-inte-rad-med-konsumentmakt> (Hämtad 2013-09-16).

Börjesson, Mats & Rehn, Alf (2009) *Makt*. Liber, Malmö.

Collier, Jane Fischburne (1997). *Remaking Families in a Spanish Village*. Princeton University Press.

Cohen, Anthony (1993) "Culture as Identity: An Anthropologist's View" ur *New Literary History*, 24(1):195-209.

Dewalt, Kathleen M. & Billie R. Dewalt (2011). *Participant Observation: a guide for fieldworkers*. Altamira Pres.

DN (2013-03-14). <http://www.dn.se/kultur-noje/mest-delade-texten-hittills/> (Hämtad 2013-09-16).

Firat, Begum Ozden, de Mul, Sarah & van Wichele, Sonja (2009). *Commitment and Complicity in Cultural Theory and Practice*. MacMillan Publishing Company.

Foucault, Michel (1980). *Power/Knowledge*. Ed. Colin, Gordon, Vintage Books, New York.

Foucault, Michel (1993). *About the Beginning of the Hermeneutics of the Self: Two Lectures*

at Dartmouth. I *Political Theory*, Vol. 21, No. 2. pp. 198-227.

Giddens, Anthony (1986). *The Constitution of Society : Outline of the Theory of Structuration*. University of California Press.

Giddens, Anthony (1996). *Modernity and Self Identity*. Polity Press.

Harker, Richard & Mahar, Cheleen & Wilkes, Chris (red) (1990). *An introduction to the work of Pierre Bourdieu - the practice of theory*. MacMillan Publishing Company.

Haugaard, Mark (2008). *Power and habitus*. *Journal of Political Power*, 1 (2).

Mouffe, Chantal (2008). *Om det Politiska*. Tankekraft Förlag.

Slacktivism. *Wikipedia*. <http://en.wikipedia.org/wiki/Slacktivism#References> (Hämtad 2013-08-29).